

Tapeter

Sveriges äldsta papperstapet hittades i samband med renoveringsarbeten i Rosenvingska huset vid Västergatan i Malmö på 1940-talet. Mönstret med bandornament, stiliserade rosor och margeriter är typiskt för renässansens stilideal och mönstret är tryckt med träklichéer. Rosenvingetapeten med anor från 1564 finns i dag åter i produktion.

1700-tal

I mitten av 1700-talet började papperstapeten spridas från slottsmiljöerna till herrgårdar, prästgårdar och borgerliga hem. Typiskt för den rådande rokokostilen var ljusa bottenfärger med blomstermotiv. De äldsta handdrivna maskinerna för tryckning av tapeter fanns redan på 1730-talet och innebar en stor arbetsbesparing jämfört med att handmåla tapeter, men fortfarande vid 1700-talets mitt var det ovanligt med tryckta tapeter.

Mot slutet av 1700-talet ökade importen av tryckta tapeter från Frankrike. Randmönstrade tapeter, gärna i blått, blev populärt under den gustavianska eran. Randiga tapeter, med eller utan blommor, blev lika vanliga som de med strödda blommor hade varit under rokokon.

1800-tal

När empiren slog igenom ersattes de gustavianska tapeterna i eleganta salonger gärna med franska moderna papperstapeter. Imitationer av draperier eller panoramatapeter där motivet utan upprepning täckte alla väggar i rummet, blev högsta mode. I större bondgårdar förekom det att man i stället för tryckta tapeter lät måla panoramamotiv eller draperier på väggarna.

I början av 1800-talet uppfanns en ny färg kallad schweinfurtergrön eller kejsargrön. Färgen var lysande och blektes inte av ljuset. Nackdelen var att den innehöll arsenik, kopparoxid och ättiksyra och var mycket giftig. I Sverige ledde detta 1876 till ett förbud mot handel med tapeter innehållande arsenik. Tapeterna kontrollerades och försågs på baksidan med stämpeln "Arsenikfri".

I mitten av 1800-talet hade importen av tapeter från utlandet nästan upphört då svenska tapetryckare hade blivit allt skickligare. Från Tyskland kom metoden att trycka tapeter med valsar, och när man nu även kunde tillverka papper i långa längder så började tapeterna masstillverkas. Omkring 1870 började man trycka på papper tillverkat av billig trämassa i stället för enbart på lumpapper, och tapettillverkningen kom att delas upp mellan tillverkning av lyxartiklar för ett fåtal och billiga tapeter även för de enklare hemmen. Dessa enklare tapeter trycktes på obehandlat papper och blev lätt fläckiga vilket ledde till att man tvingades tapetsera om med ganska korta tidsintervall. Därav de otaliga lager av tapeter som man ibland kan hitta i äldre hus. Om man blöter upp ett tapetsjok går det att skilja de olika lagren från varandra och på så sätt kan man följa modets växlingar.

I de borgerliga hemmen var tapetmönstren anpassade till de olika rummens funktioner. Matsalarna tapetserades gärna med imitationer av gyllenläder eller mönster i nyrenässans, medan herrummet kunde ha tapeter i orientalisk stil och salongen i nyrokoko.

1900-tal

Kring sekelskiftet 1900 propagerades från radikala kretsar för ljus och luft i hemmen. Ellen Key kom med ett vågat förslag då hon rekommenderade att köpa de billigaste tapeterna och sätta dem med mönstret mot väggen och den ljusa baksidan utåt. På så sätt skulle man skapa en harmonisk miljö.

Jugendstilen slog igenom på bred front i Sverige i början av 1900-talet. Växtmönster med slingrande stjälkar och blad var tidiga jugendmönster som blev populära medan stelare ornament präglar en senare jugendstil. Tapeter fanns i alla prisklasser och nådde därmed nästan alla svenska hem.

1917 arrangerade Svenska Slöjdföreningen "hemutställningen" på Liljevalchs konsthall i Stockholm. Vackrare vardagsvara stod i fokus och fulhet skulle bekämpas. En kvalitetsprövning av tapetmarknaden genomfördes och det som ansågs som bra alster försågs med en kvalitetsstämpel "Godkänd av Svenska Slöjdföreningen". Spridningen av dessa tapeter blev dock begränsad.

Det tog tid för funktionalismen att på bred front slå igenom i Sverige. Först vid slutet av 1930-talet blev den melerade tapeten i beige, den så kallade "havregrötstapeten" populär. Efter kriget fick svensk design världsrykte under en tid. En av få svenska tapetformgivare var arkitekten Josef Frank, flykting från Wien, som gjorde färggranna prunkande mönster.

På 1950-talet slog funktionalismen igenom på bred front, om än i en uppdaterad version. Neutrala bottenfärger med linjära mönster och färgaccenter var mycket uppskattat. Fondtapeter blev populärt och till dem användes djärvare mönster och färger.

1960-talets färglösa tapeter med svaga mönster byttes på 70-talet ut mot tapeter i starka färger, gärna med stora medaljongmönster. Redan 1959 tillverkades den första vinyltapeten i Sverige men först på 1970-talet slog de igenom på allvar. Ytan av pvc-plast gjorde tapeten lättskött och hållbar.

På 1970-talet tog tapettillverkaren Duro i samarbete med Riksantikvarieämbetet fram en kollektion tapeter med mönster efter äldre originaltapeter. I dag har flera tapettillverkare tagit upp äldre mönster i sina kollektioner och det finns tillverkare som handtrycker tapeter med gamla metoder och material. Det går också att få tag på äldre originaltapeter eller beställa handtryckta tapeter efter ett eget original.